

Αξιοποίηση βιομηχανικών κελυφών για πολιτιστικές δραστηριότητες : η ανάπλαση των αποθηκών της 1^{ης} προβλήτας του Λιμένα Θεσσαλονίκης

**Γιάννης Βλάχος, Νίκος Μπάρκας
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Δ.Π.Θ.**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις στις θαλάσσιες μεταφορές (ελλιμενισμός, φορτοεκφόρτωση και αποθήκευση εμπορευμάτων), κατά το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, επέφεραν κρίσιμες αλλαγές στις λειτουργίες και την οργάνωση των λιμανιών. Οι παράλληλες διαδικασίες μετασχηματισμού του αστικού χώρου στις παραλιμνιές περιοχές προσέφεραν στον κορεσμένο ιστό των αντίστοιχων πόλεων ευκαιρίες ώσμωσης με τη θάλασσα, ανάκτησης των ιστορικά απομονωμένων παράλιων τόξων και εναλλακτικής επανάχρησης των απαξιωμένων βιομηχανικών εγκαταστάσεων προς όφελος άλλων δραστηριοτήτων (αναψυχή-πολιτισμός). Η ανάπλαση των εγκαταλειμμένων κελυφών, έδωσε δημιουργικές ευκαιρίες για εμπλουτισμό του αστικού τοπίου με ενδιαφέρουσες (όσο και νοσταλγικά οικείες) μορφές-τυπολογίες κτιρίων που διατηρούν (συνήθως αναλλοίωτους) τους σταθμούς της ιστορικής διαδρομής των πόλεων.

Η προτεινόμενη εισήγηση επιχειρεί να συνοψίσει τη μεθοδολογία και τα κριτήρια αξιοποίησης των βιομηχανικών κελυφών ως χώρων για διευρυμένες πολιτιστικές δραστηριότητες (θέατρα, κινηματογράφοι, αίθουσες συναυλιών, μουσεία) σ' ένα ενδιάμεσο επίπεδο προσέγγισης μεταξύ αστικής ανάπλασης και αρχιτεκτονικής επίλυσης, με έμφαση στα προβλήματα θεατρικού και ακουστικού σχεδιασμού κατά τη διαδικασία της επαναδιαμόρφωσης των αποθηκών της 1^{ης} προβλήτας του λιμένα της Θεσσαλονίκης

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ιστορικά και πολεοδομικά δεδομένα

Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης βρίσκεται στο ΝΔ άκρο του ιστορικού πυρήνα της πόλης. Πάρα τις διαρκείς αστικές και λιμενικές αλλαγές, η θέση του λιμανιού στο κέντρο του αστικού ιστού εμφανίζει μια μακράιωνη ανθεκτικότητα. Η ιστορική διαδρομή, η γεωγραφική σπουδαιότητα και η διαμετακομιστική ανάπτυξη της πόλης, για περίπου 2300 χρόνια, συνδέονται στενά με τη λειτουργία του λιμανιού της, ως φυσικού πόρου σύνδεσης & επικοινωνίας της μακεδονικής ενδοχώρας και της Βαλκανικής με το Αιγαίο, τη Μαύρη θάλασσα και τη Μεσόγειο.

Η 1^η (και η 2^η) προβλήτα του λιμένα αποτελεί ένα αστικό τοπίο όπου συγκεντρώνεται το αρχαιότερο τμήμα των λιμενικών εγκαταστάσεων (σ' αυτή τη θέση του όρμου) και ταυτόχρονα διασώζεται ένα μεγάλο αστικό απόθεμα (έξω από την πυρίκαυστο ζώνη του 1917), μαζί με τα παλαιότερα υφιστάμενα λιμενικά κτίσματα (από τη νεώτερη φάση ακμής μετά το 1870 και την περίοδο του μεσοπολέμου). Για την τεχνολογική, οικονομική και ιδιοκτησιακή – διαχειριστική μεθοδολογία κατασκευής της 1^{ης} προβλήτας, αλλά και την αρχιτεκτονική μορφολογία-τυπολογία των κτισμάτων & στεγαστρων της, εφαρμόστηκε ένα μοντέλο, κοινό σ' όλα τα μεγάλα λιμάνια του Λεβάντε, εκείνης της εποχής (1890-1910). Λόγω της οριακής θέσης της, στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα βρέθηκε στο μεταίχμιο κρίσιμων οικονομικών και ιδεολογικών συγκρούσεων (με ποικίλες μεταμφιέσεις και μετωνυμίες), όσον αφορά την κατεύθυνση των σχεδίων λιμενικής επέκτασης (είτε ανατολικά προς την προκουμαία του Λευκού Πύργου, είτε δυτικά

προς τον Δενδροπόταμο και το σιδηροδρομικό δίκτυο), με επίδικο ζήτημα το ΝΑ θαλάσσιο γραμμικό μέτωπο της πόλης, αλλά και ουσιαστικό διακύβευμα την πολεοδομική - λειτουργική σχέση της Θεσσαλονίκης με τη θάλασσα (Παπαμίχος & Χαστάογλου : 1998, σελ. 15-76),(εικόνα 1)

Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις (των τελευταίων 4 δεκαετιών) επέφεραν στρατηγικές αλλαγές στη διεξαγωγή του θαλάσσιου εμπορίου (με πλοία μεγάλου βυθίσματος) και στις μεθόδους μεταφοράς - φορτοεκφόρτωσης των εμπορευμάτων (με αυτοματοποιημένες διαδικασίες σε containers). Σε ολόκληρο τον πλανήτη, οι παραπάνω, καταλυτικές αλλαγές οδήγησαν τους αποθηκευτικούς χώρους των λιμένων σε οικονομική και λειτουργική κρίση, αχρησία και απαξίωση. Τα υπερμεγέθη εγχειρήματα του αστικού μετασχηματισμού των αμερικάνικων λιμανιών (Βαλτιμόρη, Ν. Υόρκη, Βοστώνη, Σ. Φρανσίσκο, Μόντρεαλ, Τορόντο), αλλά κυρίως η ευρωπαϊκή διαδικασία ανάπλασης ενός τμήματος των λιμενικών εγκαταστάσεων (Λονδίνο, Λίβερπουλ, Γλασκώβη, Αμβούργο, Αμβέρσα, Γένοβα, Μασσαλία, Δουνκέρκη, Βαρκελώνη) αναδεικνύουν μια δημιουργική δυνατότητα εμπλουτισμού των κορεσμένων αστικών κέντρων με ελεύθερους χώρους και προσφέρουν μια ευεργετική ανανέωση των σχέσεων μιας πόλης με το θαλάσσιο περιβάλλον της. Για το χώρο το κρίσιμο στοίχημα είναι ο χαρακτήρας της ιδιοποίησης :

-είτε σε όφελος ιδιωτικών χρήσεων, με αποστείρωση και παραχώρηση των εκτάσεων, σε έναν ακόμη κύκλο κυκλοφορίας του κατασκευαστικού κεφαλαίου,

-είτε σε δημόσιες χρήσεις και πολιτιστικές λειτουργίες, με την απρόσμενη κοινωνική επανάκτηση ενός κτιριακού κληροδοτήματος από οικείες και νοσταλγικές αρχιτεκτονικές μορφές (Παπαδόπουλος & Μπάρκας : 1994, σελ. 2-3).

Η Ελληνική Πολιτεία και οι φορείς της πόλης, με την ευκαιρία της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας του 1997, ανακήρυξαν το παλιό λιμάνι (1^η & 2^η προβλήτα) σε ιστορικό τόπο και ένα σύνολο κτισμάτων (αποθήκες 1, Α, Β, Γ, Δ της 1^{ης} προβλήτας) σε διατηρητέα κτίρια για τη φιλοξενία (ευκαιριακών ή μόνιμων) πολιτιστικών και άλλων δημόσιων δραστηριοτήτων. Αυτή η θεσμική πρωτοβουλία αποτέλεσε τη συνισταμένη ενός φάσματος πολυσχιδών και αντίρροπων τάσεων, όπως η μετατόπιση του μεταφορικού ενδιαφέροντος προς τα δυτικά, η αναδιάρθρωση των λιμενικών εγκαταστάσεων, η αναθέρμανση της επιβατικής κίνησης, το ευρωπαϊκό καθεστώς των ενδοκοινοτικών μεταφορών, η προετοιμασία μετοχοποίησης του ΟΛΘ κλπ.(εικόνα 2)

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ : αναγνώριση και αξιοποίηση των κελυφών

Τα κτίρια της 1^{ης} προβλήτας, στη μακρά περίοδο απαξίωσης τους πριν από το σχέδιο επέμβασης, απώλεσαν σταδιακά την αποθηκευτική χρήση τους και στέγαζαν ευκαιριακές πολιτιστικές εκδηλώσεις (αποθήκες 1, Α, Δ) ή δευτερεύουσες λιμενικές δραστηριότητες (αποθήκες Β, Γ). Στον παρακάτω Πίνακα, καταγράφεται η κατάταξη των διατηρητέων (προς επέμβαση) κελυφών, με παραμέτρους ανάλυσης [I] τη μορφολογική (**M**), [II] την τυπολογική (**T**), [III] την κτιριακή (**K**) κατάσταση τους, [IV] την παλαιότητα (**Π**), [V] την κατασκευαστική δομή (**Δ**), [VI] την επικάλυψη (**E**) και [VII] τον αριθμό των ορόφων (**O**), καθώς επίσης και τις αρχικά προβλεπόμενες / τελικά εξυπηρετούμενες λειτουργίες.

Συνοπτικά, πρόκειται για χαρακτηριστικά δείγματα (**X**) της λιμενικής τεχνολογίας (με εξαίρεση τη βιομηχανική μορφή **B_i**, της δίδυμης αποθήκης Β), με αυτοτελείς χώρους (**Aε**) ελεύθερους υποστυλωμάτων (με εξαίρεση την δίδυμη στενομέτωπη αποθήκη Β, **Δδ**), σε κακή (**K**, δομική ανεπάρκεια) ως μέτρια (**M**) κτιριακή κατάσταση, από την αρχική οικοδομική φάση (**A**, 1904-17) του λιμένα (με

εξαίρεση την αποθήκη Δ, **Μτ** - μετά το 1944), με μεταλλικό σκελετό και οπτοπλινθοδομές (**Μο**) ή σύνθετη δομή (**Μκ**, εξαιτίας διαχρονικών αλλοιώσεων), με δίκλινη στέγη (γαλλικά κεραμίδια **Σκ** ή αμιαντόφυλλα **Σα**) και αποτελούσαν εξ αρχής μονώροφα κτίρια (με εξαίρεση την διώροφη αποθήκη Β και τη μεταγενέστερη προσθήκη πλάκας ορόφου με πυκνό κάναβο υποστυλωμάτων σκυροδέματος στην αποθήκη Α) (Παπαμίχος & Χαστάογλου : 1998. σελ. 98-109).

Αποθήκη	Μ	Τ	Κ	Π	Δ	Ε	Ο	Πρόταση	Τελική Χρήση
Α	Χ	Αε	Κ	Α	Μκ	Σκ	2	Εκθεσιακή Μουσειακή	Εκθεσιακή Συνεδριακή
Β	Βι	Δδ	Μ	Α	Μκ	Σκ	2	Εφαρμοσμένες Τέχνες	Μουσειακή
Γ	Χ	Αε	Κ	Α	Μο	Σκ	1	Εκθεσιακή Μουσειακή	Μουσείο Αρχιτεκτονικής
Δ	Χ	Αε	Μ	Μτ	Μο	Σα	1	Θέαμα - Λόγος Μουσική	Κινηματογράφος
1	Χ	Αε	Κ	Α	Μο	Σκ	1	Θέαμα - Λόγος Μουσική	Κινηματογράφοι

Η εξυπηρέτηση πολιτιστικών λειτουργιών σε υφιστάμενα, ιστορικά κτίρια αποτελεί ένα εξαιρετικά πολύπλοκο εγχείρημα, καθώς το ήδη σύνθετο πρόβλημα της προστασίας (με αλλαγή χρήσης) δυσχεραίνεται από τις πολυ-παραμετρικές διαστάσεις του σχεδιασμού, σύμφωνα με τις κανονιστικές και λειτουργικές απαιτήσεις που διέπουν τους χώρους πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Η στρατηγική της επιλογής των προβλεπόμενων χρήσεων, αλλά και η μεθοδολογία επίλυσης των παρεπόμενων λειτουργικών προβλημάτων ορίζουν το πεδίο των αντιφατικών αποφάσεων αξιοποίησης των υφιστάμενων κελυφών :

-το διοικητικό & οικονομικό έναυσμα για την προστασία (ή μάλλον η αιτιολόγηση της σκοπιμότητας της) οδηγεί συνήθως σε διεύρυνση των προβλεπόμενων λειτουργιών, ενώ

-το εγχείρημα της αποτελεσματικής οργάνωσης τείνει συστηματικά να διογκώσει την κλίμακα των (αντιστρεπτών ή καταστρεπτικών /εφικτών ή ανέφικτων) επεμβάσεων,

με βέβαιο αποτέλεσμα την επαύξηση του προϋπολογισμού και σοβαρές πιθανότητες να διαρραγεί η συνοχή (αλλά και τα όρια) του υφιστάμενου κελύφους ή / και να συρρικνωθούν οι λειτουργικές (και διαχειριστικές) του δυνατότητες.

Οι προτεινόμενες παράμετροι σχεδιασμού, σύμφωνα με τις οποίες αξιολογούνται οι λειτουργικές δυνατότητες των προστατευόμενων κελυφών και προσδιορίζεται η κλίμακα των απαραίτητων επεμβάσεων παρουσιάζονται στον παρακάτω Πίνακα. Για την εποπτεία της ανάλυσης, οι προβλεπόμενες λειτουργικές απαιτήσεις περιορίζονται σε χρήσεις : όπερας-μουσικού θεάτρου (**Ο**), χοροθεάτρου (**Χ**), θεάτρου (**Θ**), συμφωνικής μουσικής-συναυλιών (**ΣΜ**), κινηματογραφικών προβολών-συνεδρίων (**Κ/Σ**), πολλαπλών ή άλλων δραστηριοτήτων (εκθέσεων, υποδοχών, μουσειακών, κοινωνικών κλπ) (**Π**) (Μπάρκας : 2001).

Κομβικό ζήτημα, ανάλογα με την πολιτιστική δραστηριότητα, αποτελεί η επιλογή της μορφής και (κατ' επέκταση) της διάταξης του χώρου, δηλαδή της σχέσης του κοινού με τα δρώμενα (επιμήκης / κυκλική / αμφικλινής / πολυκλινής / ευμετάβλητη διάταξη, ανοικτή / κλειστή σκηνή κλπ). Σχετικά, με την επιλογή διάταξης, θέματα είναι ο υφιστάμενος δομικός κάναβος (πυκνότητα-μέγεθος ανοιγμάτων & ελεύθερων επιφανειών, ευχέρεια στη διαμόρφωση της κάτοψης), το ελεύθερο εσωτερικό ύψος (πρόβλεψη βαθμιδωτής διάταξης, ανισοσταθμίες, θέ-

ση & στάθμες πιθανών ζευκτών), η εφικτή / βέλτιστη χωρητικότητα και οι ανελαστικές απαιτήσεις των προβλεπόμενων λειτουργιών (σκηνική υποδομή, πύργος σκηνής-παρασκήνια, θάλαμοι τεχνικής υποστήριξης, εργαστήρια-αποθήκες, χώροι κοινού, χώροι συντελεστών, χώροι Η/Μ εγκαταστάσεων).

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	Ο	Χ	Θ	ΣΜ	Κ/Σ	Π
ΜΟΡΦΗ	Διάταξη	Επιμή- κης	Χ			Επιμή κης	Χ
ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ	Κάναβος	μεγάλα ανοίγματα					Χ
	Επιφάνεια	μεγάλο ανάπτυγμα					Χ
ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ	Εσωτερικό ύψος	αμφιθέατρο, κλίσεις				Χ	—
	Οπτική χάραξη Βέλτιστο μέγεθος (θ)	2000	700- 1500	700	1500 -2000	350- 1500	Χ
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΙΣ	Σκην. υποδομή (m ²)	1800	1000	400	150	50	—
	Πύργος σκηνής	+			—		
	Θάλ. υποστήριξης	+			Χ	+	Χ
	Μηχανοστάσια	+			Χ		
ΑΣΦΑΛΕΙΑ - ΚΙΝΗΣΗ	Προσπελασιμότητα	Κλιμακοστάσια - ασανσέρ				Χ	
	Πυρασφάλεια	Έξοδοι κινδύνου – Ενεργητικός εξοπλισμός					
ΕΞΥΠ. ΚΟΙΝΟΥ	Foyer – WC (m ² /θ)	0.75	0.65	0,55	0,75	0,55	<0.50
ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ	Κτίριο (m ² /θ)	2,8	2,4	2,1	2	<1,5	1,8
	Αίθουσα (m ³ /θ)	5-7	5-7	2,5-4,5	7-9	3-5	5
ΗΧΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ	Κριτήριο ησυχίας NC Προστασία κελύφους	15 - 20		20	15-20	25	25- 30
ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ	Έλεγχος χρόνου αντήχησης – Εσω- τερικές επενδύσεις	Μουσική Ακουστική Διόρθωση	Λόγος	Μουσική Ακουστ. Διόρθ.	Λόγος – Συστήματα Ηλ/ακ		

Κρίσιμα προβλήματα για την αδειοδότηση και την εύρυθμη λειτουργία του κτιρίου θέτουν η προσπέλαση (ιδίως των ΑΜΕΑ), η ασφάλεια της συγκέντρωσης & διακίνησης του προβλεπόμενου πληθυσμού (κοινό, τεχνικοί, καλλιτέχνες), το πλήθος των ανοιγμάτων διαφυγής, κλιμακοστασίων και πυροδιαμερισμάτων, σε συνδυασμό με την πρόβλεψη ασφαλών πυρεπαλείψεων (φιλικών στον άνθρωπο και το περιβάλλον) και του εξοπλισμού ενεργητικής πυροπροστασίας (ιδίως σε εφαρμογές συστημάτων καταιονισμού και ειδικά σε περιπτώσεις αυθύπαρκτων στοιχείων ή μουσειακών εκθεμάτων με ιστορική, καλλιτεχνική αξία).

Τέλος, βαρύνουσα σπουδαιότητα, όσον αφορά την επιλογή των λειτουργιών, αποκτούν οι απαιτήσεις ηχοπροστασίας (οικοδομικής ενίσχυσης του κτιρίου, ειδικά σε περιπτώσεις πρόβλεψης εσωτερικού κελύφους), καθώς και η ακουστική λειτουργία του χώρου (λόγος, μουσική, ή / και συστήματα ηλεκτρακουστικής ενίσχυσης) παράμετρος που σχετίζεται με τη χωρητικότητα (βέλτιστες αναλογίες όγκου) αλλά και τις επιλογές των εσωτερικών επενδύσεων (έλεγχος της αντήχησης, ακουστική διόρθωση) (Μπάρκας : 2001).

3. ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ – ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ

Οι βασικές αρχές του Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας «Θεσσαλονίκη 1997», για την προστασία και τον επανασχεδιασμό των 5 αποθηκών της 1η προβλήτας προέβλεπαν :

A) συντήρηση - ενίσχυση – αποκατάσταση των υφιστάμενων κελυφών (φέρων οργανισμός, δάπεδο, στέγη, κέλυφος),

B) εκτεταμένες επεμβάσεις για την ικανοποίηση των σύγχρονων κτιριοδομικών προδιαγραφών (αρχιτεκτονικών, στατικών και Η/Μ εγκαταστάσεων) με έμφαση στην αρχιτεκτονική του εσωτερικού χώρου (Παπαμίχης & Χαστάογλου : 1998, σελ. 119-125).

Κεντρικός στόχος της αρχιτεκτονικής οριστικής μελέτης ήταν η διατήρηση του αρχιτεκτονικού χαρακτήρα των ιστορικών κτιρίων ως λιτών βιομηχανικών κελυφών (αποκατάσταση και ήπια ενσωμάτωση νέων χρήσεων). Ειδικά για τους χώρους Η/Μ εγκαταστάσεων, έγινε πρόβλεψη για την κατασκευή ενός κεντρικού μηχανοστασίου - ηλεκτροστασίου για το σύνολο των αποθηκών της 1^{ης} προβλήτας (ΟΤΥΕ : 1996, Παπαδόπουλος : 1997, σελ. 20).

3.1. ΑΠΟΘΗΚΕΣ 1 & Δ : ΧΩΡΟΙ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ, ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΡΟΒΟΛΩΝ, ΘΕΑΤΡΟΥ / ΧΟΡΟΘΕΑΤΡΟΥ

Τα κτίρια ανασυντάσσονται σε τρεις (3) εγκάρσιες ζώνες : 1. προσβάσεις με εξυπηρητήσεις κοινού, 2. αίθουσες και 3. λειτουργικές-βοηθητικές εξυπηρητήσεις.

Για τη συγκρότηση ημιυπαίθριων χώρων στις περιοχές της κεντρικής εισόδου προτάθηκαν σύνθετα προστέγαστρα (ημι-υπαίθριοι εξώστες των κυλικείων, στη στάθμη του ορόφου, με εξαιρετική θέα προς την παλαιά παραλία και το Λευκό Πύργο). Ειδικά στην Αποθήκη 1 προτάθηκε η σχολαστική ανακατασκευή του παλαιού μεταλλικού στεγάστρου (κατά τη μακρά πλευρά του κτιρίου, επί του κρηπιδώματος της 1^{ης} προβλήτας). Για λόγους χωρητικότητας και αρχιτεκτονικού ύφους, οι κεντρικές αίθουσες εκτείνονται στο συνολικό πλάτος του κτιρίου, ενώ οι βοηθητικοί χώροι των σκηνών (καμαρίνια χώροι υγιεινής και χώροι ανάπαυσης ηθοποιών) συγκεντρώνονται υπόγεια, κάτω από τα αμφιθέατρα, σε άμεση επαφή με το χώρο της σκηνής. Κύρια ακουστική λειτουργία της αίθουσας στην Αποθήκη 1 ορίστηκε η εξυπηρέτηση λόγου (θέατρο), ενώ στην Αποθήκη Δ της μουσικής (χοροθέατρο) και δευτερεύουσες ακουστικές λειτουργίες με υποστήριξη από ηλεκτρακουστικά συστήματα (συνέδρια, κινηματογράφος) (εικόνα 3, 4, 5) .

3.2 ΑΠΟΘΗΚΗ Α : ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ & ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Το κτίριο ανασυντάσσεται ως χώρος με εσωτερική κεντρική στοά. Στη στάθμη του ισόγειου χωροθετούνται η κεντρική είσοδος, η γραμματεία υποδοχής, τέσσερις (4) μικρές αίθουσες (χωρητικότητας 40 θέσεων) για δοκιμαστικές προβολές και ταινιοθήκη. Στη στάθμη του ορόφου, ο ελεύθερος εσωτερικός χώρος (μεγάλο εσωτερικό ύψος, έντονος ρυθμός εμφανών μεταλλικών ζευκτών, περιμετρικά ανοίγματα με αμφίπλευρη θέα) υποδιαιρείται στο χώρο εκθέσεων του Μουσείου Κινηματογράφου και στο αναψυκτήριο, ενώ στο όριο των δύο περιοχών παρεμβάλλονται ο ανελκυστήρας, το νέο κεντρικό κλιμακοστάσιο και οι χώροι υγιεινής.

3.3 ΑΠΟΘΗΚΗ Β : ΜΟΥΣΕΙΑ DESIGN & ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Στο συγκρότημα των Αποθηκών Β (με ιδιαίτερη τυπολογία, προσανατολισμό και μέγεθος στην 1^η προβλήτα) προβλεπόταν η εγκατάσταση των Μουσείων Design και Φωτογραφίας.

Για το Μουσείο Φωτογραφίας προοριζόταν το διώροφο πέτρινο κέλυφος της Αποθήκης Β (εμβαδόν 400m² ανά στάθμη). Στο ισόγειο, η κεντρική τοποθέτηση της αίθουσας σεμιναρίων (χωρητικότητα 60 θέσεων, με εξοπλισμό προβολής - ταυτόχρονης διερμηνείας) διαμόρφωνε δύο εκθεσιακές περιοχές, ενώ ο χώρος εγκαινίων και το μπαρ είχαν τοποθετηθεί στην ανατολική πλευρά (με θέα στην παλαιά παραλία). Στον όροφο προβλεπόταν η κύρια, δίδυμη εκθεσιακή αίθουσα (συνολική ωφέλιμη επιφάνεια 400m²).

3.4 ΑΠΟΘΗΚΗ Γ : ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Το κτίριο ανασυντάσσεται με κεντρικό ελεύθερο χώρο και χώρους υποστήριξης στα δύο άκρα. Ο κεντρικός χώρος συγκροτείται από το ισόγειο τμήμα και ένα περιμετρικό εξώστη (για την κίνηση του κοινού γύρω από τον κεντρικό ελεύθερο χώρο του ισόγειου), διάταξη που επιτρέπει τη θέαση των μόνιμων εκθεμάτων (στο κέντρο του ισόγειου), αλλά και των περιοδικών εκθεμάτων (ισόγειες κόγχες). Οι δύο ενότητες των χώρων υποστήριξης βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με τις κύριες εισόδους και τις κατακόρυφες επικοινωνίες. Στην πρώτη περιοχή των χώρων υποστήριξης διαμορφώνονται (στο ισόγειο) πληροφορίες, αίθουσα πολυμέσων, χώροι υγιεινής και (στον όροφο) αναψυκτήριο με χώρους υγιεινής. Στη δεύτερη περιοχή χωροθετούνται (στο ισόγειο) διοίκηση, γραμματεία, αίθουσα προβολών και (στον όροφο) βιβλιοθήκη, αναγνωστήριο.

4. Οι ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ (τροποποιημένα σχέδια, σημερινές χρήσεις)

4.1 ΑΠΟΘΗΚΕΣ 1 & Δ : ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΙΘΟΥΣΩΝ

Η ανακατασκευή των Αποθηκών 1 και Δ οδήγησε στη διαμόρφωση τεσσάρων (4) αμφιθεατρικών αιθουσών κινηματογράφου (238 & 226 θέσεις στην Αποθήκη 1, 220 και 260 θέσεις στην Αποθήκη Δ), κατάλληλων και για συνεδριακές λειτουργίες.

Στην Αποθήκη 1, η κύρια είσοδος βρίσκεται στη βόρεια όψη, ενώ οι χώροι υποδοχής και τα φουαγιέ χωροθετούνται στο ισόγειο (κατά το μικρό άξονα συμμετρίας του κτιρίου). Οι θέσεις του κοινού διατάσσονται σε τρία κλίτη, βαθμιδωτά. Ακραίοι πλευρικοί διάδρομοι, προς τις εξόδους, διαμορφώθηκαν στην κατώτερη στάθμη των αιθουσών. Στην ανώτερη στάθμη κάθε αίθουσας διαμορφώθηκαν χώροι υποστήριξης (θάλαμοι προβολής, μετάφρασης και βοηθητικοί χώροι).

Στην αποθήκη Δ, οι αίθουσες διατάσσονται συμμετρικά στις άκρες του κελύφους (η θέση της σκηνής /οθόνης αξιοποιεί τη στενή πλευρά του κτιρίου), αφήνοντας ελεύθερο τον κεντρικό χώρο για πρόσβαση και κίνηση του κοινού. Οι εισοδοί στις αίθουσες διαμορφώθηκαν στην ανώτερη στάθμη της κεντρικής ζώνης του ορόφου. Στο ισόγειο αναπτύσσονται το φουαγιέ και οι χώροι εξυπηρέτησης κοινού (αναψυκτήριο, κατάστημα, χώροι υγιεινής, εκδοτήριο κ.τ.λ.), στον όροφο οι θάλαμοι προβολής και μετάφρασης. Αυτόνομοι χώροι Η/Μ εγκαταστάσεων διαμορφώθηκαν κάτω από τις αίθουσες.

4.2 ΑΠΟΘΗΚΗ Α : ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Η διώροφη Αποθήκη Α απέκτησε στο ισόγειο τέσσερις (4) αίθουσες κινηματογραφικών προβολών (δύο με 50 θέσεις και δύο με 20 θέσεις) και στον όροφο μια ενιαία επιφάνεια 600m² για την έκθεση της μόνιμης συλλογής του Μουσείου.

Στο ισόγειο διαμορφώθηκαν χώροι για ερευνητές (βιβλιοθήκη δισκοθήκη κτλ), κατάστημα, χώροι διοίκησης - υποδοχής και εξυπηρέτησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Το τμήμα διοίκησης εξυπηρετείται αυτόνομα και από την νοτιότερη είσοδο της ανατολική πλευράς (με άμεση πρόσβαση στον όροφο), διάταξη που εξυπηρετεί την αυτοτελή λειτουργία των αιθουσών προβολής και των υπολοίπων ειδικών αιθουσών του Μουσείου.

Στη στενή ΒΑ πλευρά οροθετείται η κεντρική είσοδος με την επέκταση του υφιστάμενου στεγάστρου σε ολόκληρη την όψη. Οι επιμέρους ενότητες του κτιριολογικού προγράμματος επιλύθηκαν στο ισόγειο εκατέρωθεν του κεντρικού διαδρόμου (δημόσιος χώρος κυκλοφορίας των επισκεπτών του Μουσείου). Ο πυρήνας των κατακόρυφων επικοινωνιών διαιρεί την επιφάνεια του ορόφου σε δυο άνισα τμήματα (εκθεσιακός χώρος και bar). Τα νέα στοιχεία που εισήγαγε ο ανασχεδιασμός δεν θίγουν τα τυπολογικά δεδομένα του υφιστάμενου κτιρίου.

4.3 ΑΠΟΘΗΚΗ Β : ΜΟΥΣΕΙΟ DESIGN

Για να διαμορφωθεί το Μουσείο Design, η στάθμη δαπέδου υποβιβάστηκε κατά 0,80m, ώστε να εξασφαλιστεί το λειτουργικό ύψος δύο ορόφων. Η αρχιτεκτονική σύνθεση επιτείνει τη στατική συμμετρία του υφιστάμενου κελύφους, καθώς στο κέντρο του ισογείου τοποθετείται το κλειστό τετράγωνο των περιοδικών εκθέσεων, τεμνόμενο από τον άξονα της κύριας εισόδου. Ο περιμετρικός διάδρομος γύρω από αυτόν τον κεντρικό χώρο δημιουργεί (στη στάθμη του ισογείου και του ορόφου) ένα πρόσθετο εκθεσιακό χώρο για τη στέγαση των μόνιμων συλλογών του Μουσείου. Στο ισόγειο, ο ανελκυστήρας και οι χώροι υγιεινής τοποθετήθηκαν συμμετρικά προς το πωλητήριο και το εκδοτήριο, ενώ στον όροφο διαμορφώθηκαν γραφειακοί χώροι.

Το πρόγραμμα εξυπηρέτησης του Μουσείου Φωτογραφίας στο διώροφο πέτρινο κέλυφος της Αποθήκης Β (εμβαδόν 400m² ανά στάθμη) τροποποιήθηκε (χωρίς να θιγεί το υφιστάμενο βιομηχανικό κέλυφος) για τη δημιουργία χώρου εστίασης - bar, ο οποίος παραχωρήθηκε σε ιδιωτική εκμετάλλευση.

4.4 ΑΠΟΘΗΚΗ Γ : ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Το τελικό κτιριολογικό πρόγραμμα της Αποθήκης Γ (1000 m² στο ισόγειο και 600m² στον όροφο) περιλαμβάνει ένα μεγάλο εκθεσιακό χώρο, ικανό να λειτουργεί είτε ενιαία (για μεγάλης κλίμακας εκδηλώσεις), είτε να υποστηρίξει διαφορετικές δραστηριότητες σε κάθε στάθμη. Οι νέες επεμβάσεις είναι συμβατές με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά και την τεχνολογία κατασκευής του κτιρίου.

Η κύρια είσοδος διαμορφώθηκε στο βόρειο άκρο της δυτικής πλευράς (έχοντας εκατέρωθεν το χώρο υποδοχής και το πωλητήριο), ενώ στο νότιο άκρο χωροθετήθηκε μια αίθουσα διαλέξεων (70 θέσεις). Δυο συμμετρικά κλιμακοστάσια οδηγούν στον όροφο, που αναπτύσσεται γύρω από τον κεντρικό (διπλού ύψους) ελεύθερο χώρο. Στη νότια πλευρά του ορόφου διαμορφώθηκαν αίθουσες πολυμέσων, σεμιναρίων, γραφείων, βοηθητικοί χώροι και το bar (Παπαδόπουλος : 2002)

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ : το εγχείρημα της ανάπλασης, 10 χρόνια μετά

Κατά τη γνώμη μας, οι ρυθμιστικές κινήσεις της Πολιτείας για προστασία της αδρανούς 1^{ης} προβλήτας του λιμένα της Θεσσαλονίκης (ως ιστορικού συνόλου & κελυφών) ήταν σωστές. Η επιλογή της ανάθεσης & διαχείρισης του εγχειρήματος της ανάπλασης σε φορείς δημοσίου ελέγχου, διαφύλαξε τον κοινωνικό χαρακτήρα του χώρου και απέτρεψε μια εν δυνάμει ανεπανόρθωτη καταστροφή του (εκποίηση του εδάφους ή παραχώρηση τμημάτων σε επιμέρους ιδιωτικές χρήσεις). Η παραπάνω στρατηγική, με τη μετατροπή ενός λιμενικού χώρου σε ζώνη πολιτισμού, είχε ως θετικό αποτέλεσμα την διατήρηση του μορφολογικού –τυπολογικού χαρακτήρα των εγκαταλελειμμένων & απαξιωμένων βιομηχανικών κελυφών, την αποκατάσταση του περιβάλλοντα χώρου και γενικά τη διατήρηση του ενιαίου ύψους της περιοχής.

Ωστόσο (με εξαίρεση την περίοδο του Κινηματογραφικού Φεστιβάλ), δεν επιτεύχθηκε μια μόνιμη ώσμωση του νέου, απελευθερωμένου αστικού τύπου με την ευρύτερη περιοχή του αστικού κέντρου, δηλαδή δεν δικαιώθηκαν οι προθέσεις μιας ευρύτερης αστικής ανάπλασης στο κέντρο της πόλης (συνένωση, επέκταση και ουσιαστική ένταξη του στον αστικό ιστό). Η ψυχαγωγία, αναζητώντας ιστορικά κελύφη και οικείους αστικούς τόπους, για να ανανεώσει της ταυτότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών κατανάλωσης καταναλωτικών προϊόντων της, κατευθύνθηκε σε γειτονικές ή εγγύς περιοχές (Λαδάδικα, απαξιωμένη πρώην Δυτική βιομηχανική ζώνη), με χαμηλότερες επενδύσεις και ελαστικότερο ή ανύπαρκτο πλαίσιο προστασίας.

Οι σχεδιασμοί της αρχικής πρότασης για τη δημιουργία ενός ιδιαίτερου πολιτιστικού πυρήνα, με 3 μουσεία & 2 αίθουσες αναπαράστασης, έμειναν ημιτελείς, για πολλούς και εν μέρει συμπτωματικούς λόγους :

-καυστέρησε η ολοκλήρωση του Έργου, δεν εμπεδώθηκαν οι νέες χρήσεις κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας,

-μετά την παρέλευση της ευκαιριακής διοργάνωσης, ο αρχικός προϋπολογισμός των Έργων συρρικνώθηκε (ή για την ακρίβεια, δεν ήταν εφικτό να αναπροσαρμοστεί),

-υλοποιήθηκε μια αντιφατική διασπορά μητροπολιτικών και περιφερειακών, ανταγωνιστικών πολιτιστικών χώρων κατά το μήκος της παλιάς & νέας παραλίας, στα Δυτικά και Ανατολικά της πόλης (Βασιλικό Θέατρο, Θέατρο ΕΜΣ, Μέγαρο Μουσικής, Θέατρα Μονής Λαζαριστών, Θέατρο Σταυρούπολης, Θέατρο Καλαμαριάς, Θέατρο Άνετον),

Στην προσπάθεια ανεύρεσης ενός βιώσιμου φορέα μόνιμης πολιτιστικής διαχείρισης (με αναπροσαρμογή των προβλεπόμενων χρήσεων) επιλέχθηκε ο εμπεδωμένος θεσμός του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (δηλαδή, η μετατροπή των χώρων θεάτρου και χοροθεάτρου σε αίθουσες κινηματογράφου), που ελάφρυνε μεν τις απαιτήσεις αναπροσαρμογής των προϋπολογισμών, αλλά οδήγησε (αναπόφευκτα) σε περιοδικές και χρονικά περιορισμένες χρήσεις.

Το διαχειριστικό και λειτουργικό παράδειγμα της 1^{ης} προβλήτας του ΟΛΘ αναδεικνύει το πρόβλημα της δημόσιας διαχείρισης των ιστορικών κελυφών που η Πολιτεία αναλαμβάνει να προστατεύσει και να ανακαινίσει. Συναφή ζητήματα προβληματισμού είναι η στρατηγική προσδιορισμού του κόστους των πολιτιστικών λειτουργιών, η σκοπιμότητα της διάσωσης των ιστορικών κελυφών για (αποκλειστικά) πολιτιστικές χρήσεις, αλλά και η μεθοδολογία δημιουργίας πολιτιστικών υποδομών ως εργαλείων υποστήριξης θεσμών πολιτισμού. Τα συγκεκριμένα κελύφη των πέντε (5) αποθηκών της 1^{ης} προβλήτας διασώθηκαν, αποκαταστάθηκαν και πήραν παράταση ζωής, μέχρι το επόμενο στοίχημα συντήρησης/ διατήρησης ή κατάργησης/ αλλαγής χρήσης. Το περιορισμένο εγχείρημα της παραχώρησης ενός τμήματος της αποθήκης Β σε ιδιωτική επιχείρηση (εστιατόριο-bar, αντί Μουσείου), διατηρεί τον ιστορικό τόπο της 1^{ης} προβλήτας στο μεταίχμιο μιας συνολικής διαχειριστικής απόφασης : ψυχαγωγία ή περιοδική πολιτιστική χρήση, μέχρι μια άλλη ευκαιρία βιώσιμης αξιοποίησης & επανάχρησης

ΧΡΟΝΙΚΟ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Σεπτέμβριος 1994, Μελέτη Σκοπιμότητας

Μάιος `95, Ερευνητικό Πρόγραμμα - Φάκελος Κήρυξης Διατηρητέων

Απρίλιος `96, Τεχνικοί Φάκελοι Έργων

Νοέμβριος `96, Οριστική Μελέτη, Τεύχη Δημοπράτησης

Δεκέμβριος `96, Διαγωνισμοί Μελέτης- Κατασκευής
Δεκέμβριος `96 - Ιούνιος `97, Τεχνική Υποστήριξη Επιτροπών Αξιολόγησης

1994, *Μια Στέγη για την ΚΟΘ*, Τεχνικός Φάκελος Προμελέτης :
αρχιτεκτονική ομάδα : Γ. Βλάχος, Λ. Παπαδόπουλος, Γ. Παπακώστας, Α. Πάνος,
σύμβουλος ακουστικής : Ν. Μπάρκας, σύμβουλοι Η/Μ : Δ. Σακιζλής, Β. Σεφερλής,
σύμβουλος στατικών : Α. Κάππος

1995, *Ένταξη του Α' και Β' προβλήτα του Λιμένα Θεσσαλονίκης στον Αστικό Ιστό*,
Ερευνητικό Πρόγραμμα ΥΠΕΧΩΔΕ – ΑΠΘ :
Τ. Βασιλειάδης, Α. Παπάζογλου, Γ. Παπακώστας, Ν. Παπαμίχος, Μ. Πασχαλίδης, Ε.
Σταύρακα, Β. Χαστάογλου

1996, *Ανάπλαση Τμήματος Λιμένα Θεσσαλονίκης*, Τεχνικός Φάκελος Έργων, ΟΤΥΕ -
ΟΠΠΘ '97 :
αρχιτεκτονική ομάδα : Τ. Βασιλειάδης, Γ. Βλάχος, Ο. Καραγιάννη, Γ. Παπακώστας, Ν.
Παπαμίχος, Ε. Σταύρακα
σύμβουλοι : Α. Βέπτας, Ν. Μπάρκας, Κ. Παπαϊωάννου
ομάδα στατικών : Ν. Χαλάτης, Α. Τοκατλίδης
ομάδα Η/Μ : Μ. Αθανασίου, Α. Βασιλειάδης, Α. Δρούγας, Α. Στεργιάννης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κ.Ο.Θ., 1994, *Μια Στέγη για την ΚΟΘ*, Τεχνικός Φάκελος Προμελέτης, Λ. Παπαδό-
πουλος, Ν. Μπάρκας κ.α., Θεσσαλονίκη.

Μπάρκας, Ν., 2001, «Οργάνωση Χώρων Διευρυμένων Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων
σε Ιστορικά Κτίρια», Πρακτικά 1^{ου} συνεδρίου *Ήπιες Επεμβάσεις, Θεσσαλονίκη, 1^{ος}*
τόμος, σελ.399-410.

Ο.Π.Π.Θ., Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Λιβάνης, 2002, *Μετασχηματισμοί του Αστικού Τοπίου - Αρχι-
τεκτονικές Μελέτες και Έργα του ΟΠΠΘ '97*, Λ. Παπαδόπουλος (επιμέλεια).

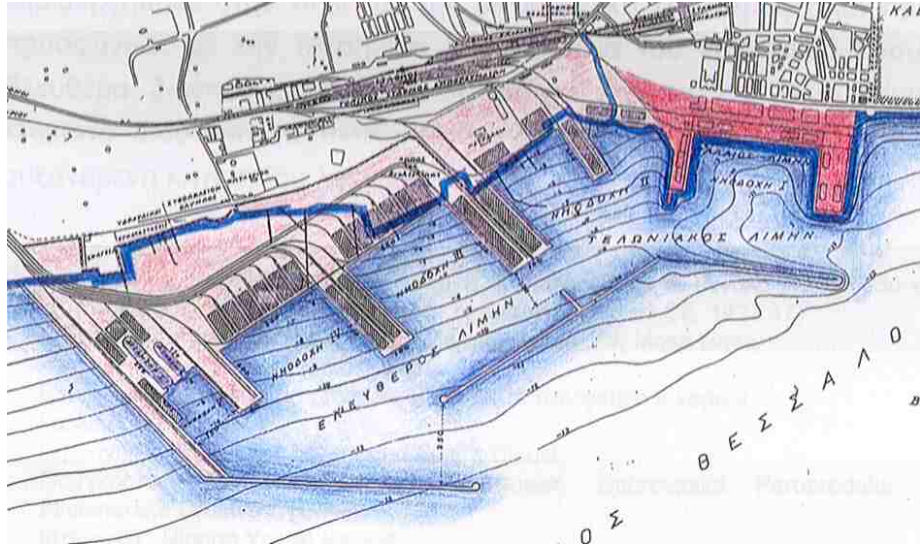
Ο.Τ.Υ.Ε., Ο.Π.Π.Θ. '97, 1996, *Οριστικές Μελέτες Αποθηκών 1^{ης} Προβλήτας Ο.Λ.Θ.*,
Τεχνικός Φάκελος Έργων, Θεσσαλονίκη.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Α.Π.Θ., 1998, *Ένταξη του Α' και Β' προβλήτα του Λιμένα Θεσσαλονίκης
στον Αστικό Ιστό*, Ερευνητικό Πρόγραμμα: Τεύχος Πρώτο: Έκθεση, Ν. Παπαμίχος, Β.
Χαστάογλου (υπεύθυνοι), Θεσσαλονίκη.

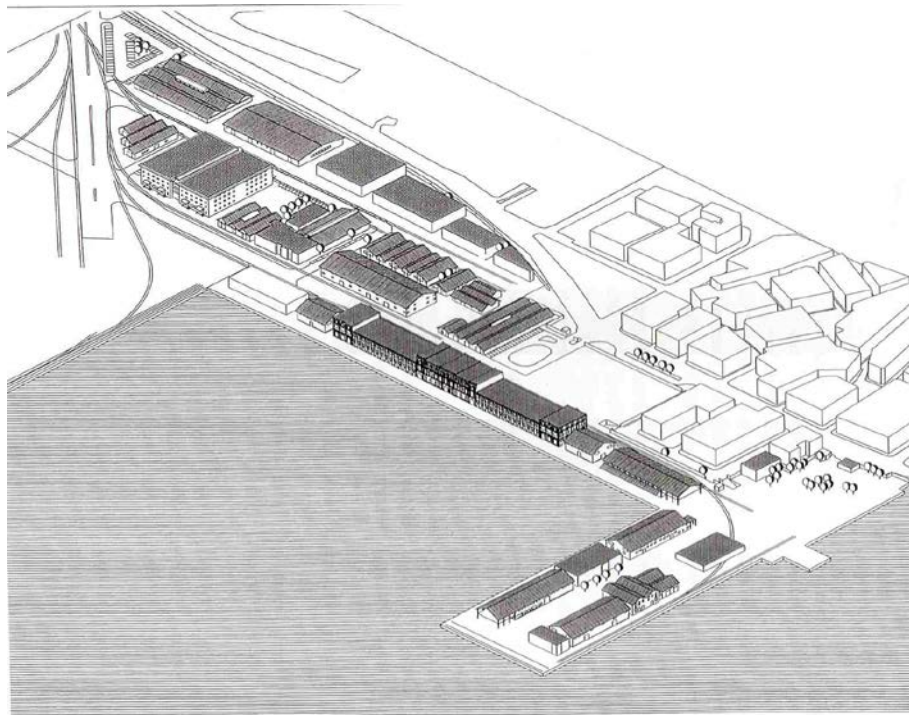
Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., ΟΠΠΘ '97, 1997, *200 Έργα Πολιτισμού για τη Θεσσαλονίκη του 21^{ου}*
αιώνα, Αρχιτεκτονικός Κατάλογος, Λ. Παπαδόπουλος (επιμέλεια), Θεσσαλονίκη.

Γιάννης Βλάχος, αρχιτέκτων μηχανικός ΑΠΘ, εντεταλμένος διδάσκων (ΠΔ 407/80) Τμήμα
Αρχιτεκτόνων ΔΠΘ, γραφείο αρχιτεκτονικών μελετών ΠΟΛΙΣ Α.Ε.Ε Π. Μελά 22, Θεσσαλονίκη
54622, τηλέφωνο: 2310-238140, e-mail : polisaee@tee.gr

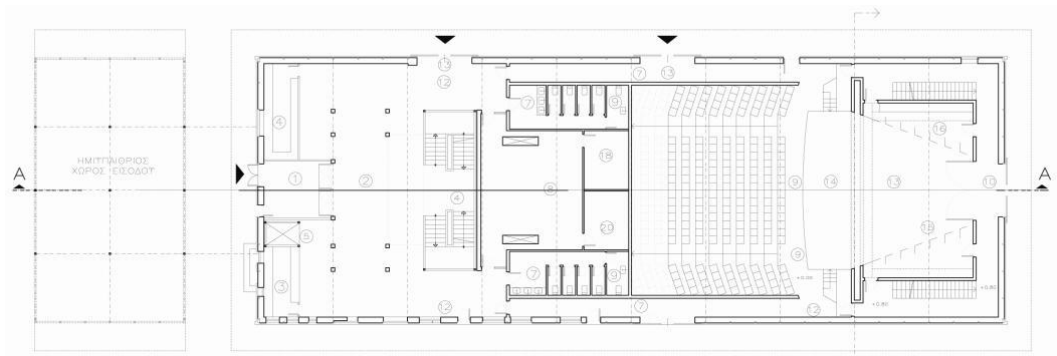
Νίκος Κ. Μπάρκας, δρ. πολιτικός μηχανικός Δ.Π.Θ. - duar ακουστικής Le Mans, επίκουρος
καθηγητής Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας - Ακουστικής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΔΠΘ
Ξάνθη 67100, e-mail : nbarkas@arch.duth.gr

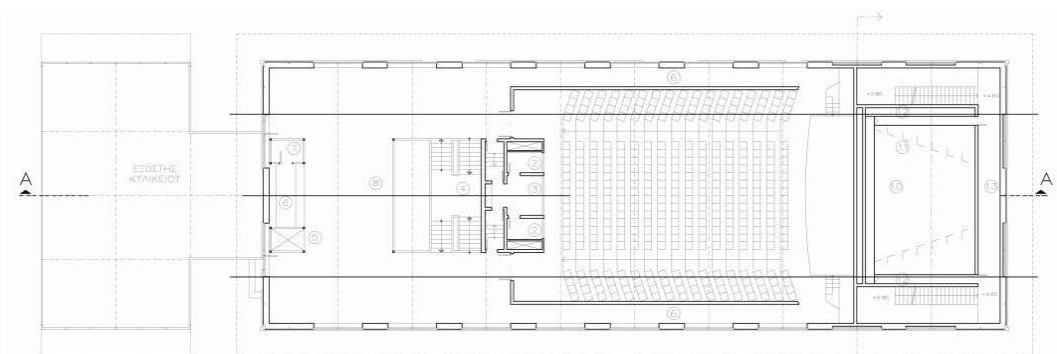
Εικόνα 1, το σχέδιο Γκίνη για την επέκταση του λιμένα δυτικά (Παπαμίχος & Χαστάογλου : 1998)

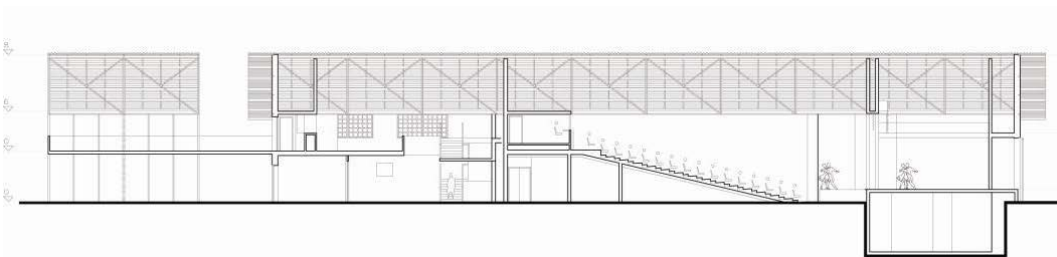
Εικόνα 2, τα κελύφη της 1^{ης} προβλήτας, ψηφιακή αναπαράσταση (Παπαμίχος & Χαστάογλου : 1998)

Εικόνα 3, ΑΠΟΘΗΚΗ Δ, πρόταση, κάτοψη ισογείου (ΟΤΥΕ : 1996)

Εικόνα 4, ΑΠΟΘΗΚΗ Δ, πρόταση, κάτοψη ορόφου (ΟΤΥΕ : 1996)

Εικόνα 5, ΑΠΟΘΗΚΗ Δ, πρόταση, αξονική τομή (ΟΤΥΕ : 1996)